

foto's Jan Huttinga

Bosbeheerders weten te weinig over reewildbeheerders. En vice versa

— Geert van Duinhoven

Reeën komen voor in het bos. Of tenminste ergens aan de rand van een bos. Dat weet iedereen. En dus zou je denken dat bosbeheerders ook alles over reeën weten: Weten hoe ze leven, wat ze eten, hoeveel schade ze kunnen aanrichten aan het bos en dus ook weten wat ze aan eventuele overlast kunnen doen. Maar dat laatste klopt niet altijd. Tijdens de discussiemiddag van KisBos over reeën en bosbeheer, bleek dat bosbeheer en wildbeheer twee hele andere werelden zijn. En dus was het een goed idee om die mensen eens wat nader tot elkaar te laten komen.

Waarom zou een bosbeheerder meer moeten weten over reeën? Heel simpel, vindt Wout Neutel van de Vereniging Het Reewild. Neutel is de eerste spreker tijdens de discussiemiddag over bosbeheer en reeëbeheer, georganiseerd door de Bosgroep Midden Nederland. Op verschillende manieren hebben bosbeheerders volgens Neutel nu eenmaal veel te maken met het ree. Alleen door voldoende te weten over het ree, kan een bosbeheerder er gebruik van maken in het beheer of eventueel maatregelen nemen tegen overlast. Juist nu is het belangrijk om stil te staan bij de regelgeving. Want met de nieuwe Flora- en faunawet is het ree geen wild

meer. Dat wil zeggen dat er niet zomaar meer op gejaagd mag worden. Het is een beschermde diersoort en dus kan alleen door zorgvuldige afwegingen iets aan eventuele schade gedaan worden. En het is goed voorstelbaar dat bos-eigenaren met steeds meer schadegevallen te maken krijgen omdat er de laatste jaren steeds meer reeën zijn en door de wettelijke beschermingsstatus, zullen er alleen maar meer reeën komen.

Het ree kwam altijd al voor in Europa in de open en halfopen landschappen. Met het drukker worden in Europa, ging ook het ree zich steeds stedelijker gedragen. In die zin is

het een echte cultuurvolger die zich goed kan aanpassen aan de omstandigheden. Tot 1950 nam het aantal reeën echter steeds verder af vanwege predatie door de wolf en lynx. Daarna werd de grootste vijand de mens totdat de laatste jaren het ree steeds meer beschermd wordt. Inmiddels zijn er ongeveer 60.000 reeën in Nederland. Een gemiddelde dichtheid is ongeveer 10 reeën per 100 hectare maar lokaal kan die dichtheid oplopen tot 20 exemplaren per hectare. Over heel Nederland bekeken laat de voedselsituatie in Nederland zelfs nog wat meer reeën toe.

Reeën zijn volgens Neutel een belangrijk onderdeel van de natuur in Nederland. Bosbeheerders moeten zich dat goed realiseren. Reeën verhogen de natuurwaarden van een bos. Ook recreanten zullen het bos nog meer waarderen als de kans groot is dat ze af en toe een ree tegen komen. Maar, weet Neutel natuurlijk ook, reeën kunnen ook schade veroorzaken aan bos. Vraat en vegen zijn natuurlijke

verschijnselen, die er nu eenmaal bijhoren. Maar dat wil niet zeggen dat er dus ook altijd meteen schade zal optreden. De lokale doelstelling bepaalt wanneer er sprake is van schade. Het is dus belangrijk om te realiseren dat reeën niet altijd schade veroorzaken. En dat lokale schade ook niet altijd toe te kennen is aan lokale individuen. Pas als vaststaat dat reeën onevenredig veel schade toebrengen aan het bos, is het toegestaan om de reeën te doden. Maar dan moet die ingreep wel een onderdeel zijn van een totaalpakket, vindt Neutel. Zo maar lokaal een aantal reeën doden omdat zij op die plek schade toebrengen, is behalve wettelijk niet toegestaan, ook nog eens weinig zinvol.

Afgezaagde Amerikaanse eiken kort houden

Dan komt Simon Klingen aan het woord, pleitbezorger van het concept geïntegreerd bosbeheer. Is er nu eigenlijk iets te zeggen over de schade die reeën kunnen aanrichten in het bos? Jazeker, meent hij. Bij geïntegreerd bosbeheer staan beheerders een mix van productie en natuur voor. Er zijn grofweg drie soorten mengingen die allemaal op een andere manier last kunnen hebben van reeën. Vooral de menging van groveden, eik en berk blijkt soms niet van de grond te komen. Alles wijst er op dat vraat door reeën daar debet aan is. De jonge eikjes worden opgevreten. Dat betekent dus dat

aan reeën op dit moment te groot. Het is nog niet overal een groot probleem maar het zou toch goed zijn, bepleitte Klingen, als er in sommige provincies een tijdelijke, bijvoorbeeld tien jaar, lagere stand van de reeën zou zijn. Maar zolang de provincies daar niet voor kiezen, is de oplossing voor het reeënprobleem voor beheerders op dit moment eigenlijk heel simpel, zo sloot Klingen af: roosteren of rasteren.

Natuurlijke sterfte en verkeer bepalen het aantal

Maar zo simpel is het nu eigenlijk ook weer niet. Oké, roosteren of rasteren kan altijd, maar een regulier beheer door afschot is veel ingewikkelder dan menig bosbeheerder denkt. Dat vindt althans Bart Boers van de Stichting Nationaal Park de Hoge Veluwe. Hij schetst hoe in zijn ogen de gemiddelde bosbeheerder tegenwoordig werkt. De beheerder heeft zich voorgenomen niet langer houtakkers te beheeren maar een ecosysteem. Hij maakt gebruik van natuurlijke verjonging en bij voorkeur van inheemse loofhoutsoorten. Naast houtproductie wil hij ook een hogere natuurwaarde in zijn bossen. Dan komt hij tot de ontdekking dat binnen afgerasterde proefvlakken een heel andere bossamenstelling tot ontwikkeling komt dan daarbuiten. Dat moet wel aan het ree liggen, concludeert hij. Het ree mag dan een

pen. Want in het gunstigste geval inventariseert de gemiddelde reewildbeheerder deze het jaar rond. Hij bepaalt de effectieve aanwas door waarnemingen en tellingen. Hij bepaalt zorgvuldig de geslachtsverhouding en maakt op grond van een van de gangbare draagkrachtmodellen een afschotplan. Hij controleert het plan door middel van conditiemetingen van geschoten reeën. Daardoor kan hij ontwikkelingen in de populatie waarnemen. Maar, zo vindt Boers, de reewildbeheerders weten daarmee nog steeds niet hoeveel reeën er echt in hun gebied zijn.

In het ongunstigste geval schieten zij ieder jaar hetzelfde aantal reeën, want dat gaat toch altijd goed, en vooral geen geiten want die moeten voor de aanwas zorgen. Maar ze schieten daarvoor al jaren minder dan de aanwas en beheren dus eigenlijk niets want de maximale natuurlijke draagkracht en natuurlijke sterfte en verkeer bepalen het aantal.

Afgestemd op bedrijfsdoelen

Al met al geen erg doordachte keuzes, lijkt het, en bovendien zonder enige afstemming tussen de bosbeheerder en reewildbeheerder. En dat is spijtig, meent Boers. Volgens hem zou het veel beter zijn om in overleg vast te stellen wat de doelstellingen zijn in het bos en op wat voor manier die gehaald kan worden. Bijvoorbeeld:

bosbeheerders maatregelen moeten nemen. Op sommige plekken in Brabant zijn bijvoorbeeld jonge eiken aangeplant en beschermd met kokers. Een dure maar wel effectieve oplossing. Overigens, zo benadrukte Klingen, het is niet alleen kommer en kwel met de reeën. De dieren kunnen ook bijvoorbeeld de opslag van afgezaagde Amerikaanse eiken kort houden. En dat is mooi meegenomen. Maar over het algemeen is de huidige dichtheid

onderdeel zijn van het ecosysteem maar het is wel heel lastig onderdeel. Met name de invloed op de verjonging van de hooggeprezen eik, die in elk compleet bos toch voor moet komen, is groot. Voor de beheerder is er dus schade aan het bos als het bedrijfsdoel niet gehaald wordt of later gehaald dan mogelijk was. Boers schetst overigens middels een karakterisering van de gemiddelde reewildbeheerder heel scherp de kloof tussen beide beroepsgroepen

een beheerder wil een bos hebben met eik, berk en groveden waarvan de eik minimaal 20% moet uitmaken. Dan is het optreden van vraat aan jonge bomen op zich nog helemaal nog geen schade. Er is pas schade als de doelstelling in gevaar komt. Sommige Duitse collega's vinden de oplossing door op een andere manier naar schade te kijken. Men meet jaarlijks de verjonging. Kijkt welk percentage van de te onderscheiden

Het ree als soort

Een ree is een catastrofe beest. Het komt in voor natuurlijke bossystemen met weinig licht op de grond en dus weinig ondergroei alleen in lage dichtheden voor. Twee reeën per 100 hectare zijn normaal. Zodra door bijvoorbeeld storm of brand vlakten ontstaan vermenvuldigt het zich snel, dichtheden van 35 stuks per 100 hectare zijn niet zeldzaam. Als na een periode de begroeiing zich weer sluit en donker wordt verdwijnen de aantallen weer even snel als ze gekomen zijn.

Het Nederlandse boslandschap is meestal een catastrofelandschap. Door afwisseling van bos met cultuurgrond worden rampen nagebootst en een kunstmatig hoge reewildstand is het gevolg. Fluctuaties in hoogten van standen komen door de kunstmatige situatie weinig voor. Jacht zorgt nog eens extra voor weinig schommelingen door a) minder dan de aanwas te schieten zodat de maximale draagkracht van het terrein de aantallen bepaalt, of b) door ieder jaar dezelfde voorjaarstanden na te streven.

boomsoorten en zaailingen een door vraat belemmerde eindscheut hebben en bepalen vervolgens of het bedrijfsdoel daardoor in gevaar komt. Als er schade is, wordt het aantal te schieten reeën per 100 hectare taakstellend verhoogd. Vervolgens wordt weer geteld en als dat nodig is, wordt het aantal te schieten dieren verder verhoogd. Net zolang tot het bedrijfsdoel gehaald wordt. Heel anders dan in Nederland weten de beheerders dus ook helemaal niet hoeveel reeën er in een gebied leven. Eigenlijk is dat ook helemaal niet interessant. Het gaat immers om het al dan niet optreden van schade, vindt Boers.

Boers vervolgt met de bosbeheerders te waarschuwen voor al te gemakkelijke maatregelen. Zo blijkt dat de verlaging van de reeënstand lang niet altijd automatisch leidt tot een betere verjonging van eik. Bij een hoge graasdruk eten de dieren alle boomsoorten, ook de minder smakelijke. Bij een verlaging van de graasdruk eten de dieren nog steeds de eiken op, omdat dat nu eenmaal de meest populaire soorten zijn. Sterker nog, de impopulaire soorten zoals groveden gaan juist overheersen in het bos omdat ze alle ruimte krijgen omdat de eiken worden weggevreten.

Bovendien blijkt uit onderzoek dat het ook veel uitmaakt waar en wanneer er op de reeën wordt gejaagd. Het blijkt dat een gemiddelde stand op een groot gebied helemaal niet zo veel zegt. Vaak is het effectiever om op een deel intensief te bejagen en elders minder. Ook is het tijdstip van afschot cruciaal bij het al dan niet effectief zijn ervan.

Praten of kokers?

Kortom, de boodschap van eigenlijk alle drie de sprekers tijdens deze middag was om vooral goed geïnformeerd te zijn, en vooral goed met elkaar te overleggen. Maar het overleg tussen reewildbeheerder en boseigenaar speelt zich toch vaak vooral aan de keukentafel af: als de afspraken over huur weer worden gemaakt. Dat moet anders. Maar, zo bleek tijdens de middag, veel bosbeheerders weten niet wat ze dan moeten weten, hoe ze aan die informatie kunnen komen en wat ze daar vervolgens mee moeten. Reewildbeheerders op hun beurt weten lang niet altijd wat de boseigenaar nu eigenlijk wil met zijn bosbeheer. Kortom meer communicatie en beter monitoren wat er allemaal in het bos gebeurt.

Prachtig vindt iedereen, maar bedenk wel dat daar tegenover staat, zo meenden een aantal aanwezigen, dat het erg veel tijd en moeite kost om alles goed te monitoren. Je kunt je als bosbeheerder dan bijna al gaan afvragen wat het meest effectief is: veel tijd en geld steken in goede monitoring en afstemming met een onzeker resultaat of gewoon kokers rondom de aangeplante eiken met een zo goed als zeker positief resultaat.

Hoe is het allemaal geregeld?

Omdat tijdens de discussiemiddag veel vragen blijken te leven over verantwoordelijkheden en taken (wat heeft een bosbeheerder nog te zeggen over een te veel aan wild, wat mag en kan een jachthouder, wat doet de provincie in deze? En wat doet de faunabeheerseenheid eigenlijk?) geven we hier een kort overzicht van de verantwoordelijkheden en taken. Meer informatie hierover en de provinciale invulling van de regels is te halen bij de eigen faunabeheerseenheid.

Met de nieuwe Flora- en faunawet is er het nodige veranderd in de regelgeving voor wildbeheer. Voortaan zijn alle inheemse diersoorten, met uitzondering van de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis beschermd. Reeën zijn dus ook beschermd. Afschot kan alleen nog maar als de provincie daarvoor een ontheffing voor heeft gegeven. Om nu te voorkomen dat elke afzonderlijke boseigenaar naar de provincie stapt voor een vergunning is er in de wet een stelsel opgezet dat moet zorgen voor een goede bescherming van de reeën en tegelijkertijd moet zorgen dat er geen overbodige schade optreedt aan bijvoorbeeld landbouwgewassen en jonge bosaanplant.

Basis van dat stelsel zijn de faunabeheerseenheden met daarin vertegenwoordigers van LTO Nederland, de natuurbeschermingsorganisaties, de Koninklijke Nederlandse jagersvereniging en de Federatie Particulier Grondbezit. Zij zijn door de minister gevraagd om samen

zende terreinen.

Het faunabeheerplan wordt ter beoordeling voorgelegd aan het Faunafonds en de provincie moet uiteindelijk de goedkeuring geven. Op basis van het goedgekeurde faunabeheerplan, vraagt de faunabeheereenheid ontheffingen aan bij de provincie om de in het plan beschreven maatregelen uit te voeren. De faunabeheereenheid is dus de ontheffinghouder. Uiteraard kunnen zij deze ontheffingen vervolgens doorspelen naar de jachtaktehouders. Zij zullen immers uiteindelijk de beheersmaatregelen, zoals het eventueel noodzakelijke afschot, moeten realiseren.

Per provincie is de verhouding tussen de faunabeheereenheid en de grondgebruikers, dan wel jachtaktehouders op een verschillende manier geregeld. Soms verleent een faunabeheereenheid rechtstreeks een ontheffing aan de individuele grondgebruiker/jachtaktehouder. In andere gevallen maakt de faunabeheereenheid daarbij gebruik van de Wildbeheereenheden, dat zijn regionale samenwerkingsverband van jachtaktehouders.

Zoals gezegd stelt de wet bijzondere eisen aan een faunabeheerplan als het gaat om het beheer van edelherten, damherten, wilde zwijnen of reeën. In dat geval moet er in het faunabeheerplan een beschrijving staan van het voedselaanbod en de draagkracht. In de praktijk zijn er diverse methodieken om de draagkracht van een terrein voor deze diersoorten te bepalen. Welke methodiek uiteindelijk wordt gehanteerd, wordt bepaald in overleg tussen de faunabeheereenheid en de provincie. Indien uiteindelijk de draagkracht van een gebied is bepaald en de populatieomvang van de betreffende soorten duidelijk is, zal de provincie ontheffing verlenen voor de noodzakelijk door te voeren beheermaatregelen (lees: overwegend afschot) om daarmee schade aan de maatschappelijke belangen te voorkomen.

Op zich is het systeem helder. Nu zitten er voor een particuliere boseigenaar wel wat moeilijke zaken in het geheel. Neem het voorbeeld van een eigenaar die last heeft van teveel reeën. Hij kan dan niet meer naar zijn eigen jachtaktehouder gaan om te vragen het probleem 'op te lossen'. Die jager mag volgens de Flora- en faunawet alleen nog maar jagen op haas, fazant, wilde eend, konijn en houtduif. De jacht op die diersoorten kunnen boseigenaar en jachtaktehouder dus wel onderling regelen. Het eventueel noodzakelijk doden van andere diersoorten, kan alleen maar op basis van een landelijke vrijstelling (thans zwarte kraai en kauw), op

basis van een provinciale vrijstelling of aanwijzing (na te gaan bij de eigen provincie) of op basis van een door de Faunabeheereenheid te verlenen ontheffing. Dus hoe oud en innig de banden tussen de jager en de boseigenaar ook zijn, - vaak bestaan er lange en traditionele banden tussen beide partijen - thans kunnen zij het afschot niet onderling meer regelen. Ontheffingen gaan altijd via de faunabeheereenheid. Het oplossen van problemen gaat dus ook altijd via de eigen faunabeheereenheid. 'Zo maar' ergens wat extra reeën doden omdat ze naar het gevoel van de eigenaar veel schade toebrengen, kan dus niet aan de orde zijn.

Maar wat nu als er geen ontheffing komt voor de eigenaar in ons voorbeeld? Kan de eigenaar dan nog ergens verhaal halen? In principe is er dan natuurlijk altijd nog het Faunafonds. Dat fonds keert uit bij schade door beschermde inheemse diersoorten. In het geval dat reeën schade toebrengen aan bijvoorbeeld de bosopstand zal uitkering van eventuele schade hoogstwaarschijnlijk achterwege blijven omdat het Faunafonds dat als voorzienbare schade aanmerkt en bovendien is te voorkomen met een raster.

Het grootste probleem nu echter waar ook faunabeheereenheden mee zitten, is juist het kwantificeren van de schade. Het kwantificeren van schade aan landbouwgewassen laat zich over het algemeen goed vaststellen en is goed in euro's uit te drukken. Dit zou ook gelden voor schade in de bosbouw als er nauwgezette gegevens zijn over bijvoorbeeld de jaarlijkse bijgroei. Als andere factoren zoals de belevingswaarde, geïntegreerd bosbeheer en processen als natuurlijke bosverjonging en -ontwikkeling een rol spelen bij het beheer van bossen, dan laat schade door reeën of andere diersoorten, zich natuurlijk nog veel moeilijker kwantificeren. Dit heeft er dan ook toe geleid dat tot op de dag van vandaag bij het Faunafonds nagenoeg geen schadegegevens bekend zijn van door reeën toegebrachte schade aan bosopstanden. Desondanks stelt de Flora- en faunawet de eis dat voordat beheeringrepen toelaatbaar kunnen worden geacht het faunabeheerplan inzage dient te bieden in de door diersoorten die zich in de afgelopen vijf jaar heeft voorgedaan. Pas als boseigenaren met cijfers in de hand kunnen laten zien wat er is gebeurd en wat dat mogelijk kost, dan pas is er langzamerhand toe te werken naar objectieve criteria voor wildschade aan bossen. ♦

Geert van Duinhoven

faunabeheereenheden op te richten. In de wet is geregeld dat een faunabeheereenheid tenminste 5.000 hectare groot moet zijn maar in samenspraak met de provincies is gekozen voor een faunabeheereenheid per provincie. Die zijn dus vele malen groter dan de 5.000 hectare. Alleen Limburg en Gelderland hebben er voor gekozen om er drie op te richten. Zo zijn er dus nu in totaal zestien faunabeheereenheden. De taak van deze organisaties, dat kunnen stichtingen zijn of verenigingen, is om een faunabeheerplan op te stellen. Conform de Flora- en faunawet levert een faunabeheerplan de basis voor een 'duurzaam beheer van populaties van diersoorten waarin ingrepen noodzakelijk worden geacht om maatschappelijke belangen zoals genoemd in de wet, veilig te stellen'. In dat plan dient de volgende informatie te staan:

- Kwantitatieve gegevens over de populatie van diersoorten;
- Onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer;
- Beschrijving van schade aan maatschappelijke belangen;
- De gewenste stand van de betreffende diersoorten;
- Per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen.

Voor zover het plan betrekking heeft op het beheer van edelherten, damherten, reeën of wilde zwijnen, moet het ook een beschrijving bevatten van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren (de draagkracht) en de mogelijkheden van uitwisseling met aangren-